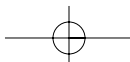
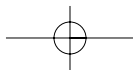
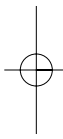
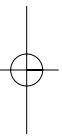
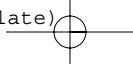

Ante Birin

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

IDEOLOŠKE
POLITIZACIJE I
NAJNOVIJA HRVATSKA
HISTORIOGRAFIJA
(1989. — 2002.)

Kako bi se mogao razumjeti problem ideološke politizacije u hrvatskoj historiografiji neizostavno je nakratko se osvrnuti na razdoblje druge polovice XIX. st. kada su rođene i oblikovane dvije hrvatske političke ideologije koje će duboko obilježiti političku povijest Hrvatske XX. st. Prva, koju možemo označiti kao hrvatsku nacionalnu ideologiju, utjelovljena u njezinu utemeljitelju dr. Anti Starčeviću i njegovoj Stranci prava, promicat će na temelju povijesnoga hrvatskoga državnog prava ideju političke nezavisnosti Hrvatske. Unatoč kasnijim oportunističkim odstupanjima od izvornog programa i razilaženjima unutar Stranke prava ideja nezavisne hrvatske države ostati će temeljnim obilježjem ove ideologije. Druga, ideologija, koju možemo označiti kao jugoslavensku nastala je na temelju ideje »o etničkom i na tome utemeljenom jezičnom i kulturnom jedinstvu južnih Slavena (premda je sadržavala shvaćanje o hrvatskoj nacionalnoj individualnosti).¹ Početkom XX. st. iz nje će izrasti politički program sjedinjenja južnoslavenskih dijelova Austro-Ugarske i Kraljevine Srbije u jednu »jugoslavensku« državu, koja će počivati na ravnopravnom odnosu »jugoslavenskih« naroda.

Godine 1918. zbog slijeda povijesnih okolnosti koje su pratile završetak Prvog svjetskog rata ta će se ideja i utjeloviti u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (koja se od 1929. zove »Kraljevina Jugoslavija«), nikad potvrđenoj od strane Hrvatskog sabora. Unatoč tome što se nova državna zajednica u mnogim svojim aspektima pokazala drukčijom od planirane i očekivane, ne ostvarivši očekivanja da će to biti zajednica ravnopravnih »jugoslavenskih« naroda, nego se sve više promičući u proširenu, Veliku Srbiju, pobornikâ jugoslavenske ideologije među Hrvatima nije nestalo. Dio njih je bilo iz idejnih bilo iz oportunističkih razloga ostao uz Beograd i državnu unitarističku politiku koja je od Hrva-

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

ta, Srba i Slovenaca nastojala stvoriti jedan, »jugoslavenski« narod, a koji je trebao postati integrativnim čimbenikom »jugoslavenske« države. Dio će, pak, stati uz Komunističku partiju Jugoslavije koja je nasuprot centralistički ustrojenoj jugoslavenskoj monarhiji nudila federativni model Jugoslavije s komunističkom partijom i jedinstvenom radničkom klasom kao integrativnim čimbenicima.

Istodobno većina je hrvatskog naroda stajala uz Hrvatsku seljačku stranku čije je vodstvo, iako nacionalno orijentirano, a zbog bezrezervnog projugoslavenskog držanja utjecajnih europskih političkih krugova i metropola, napose Londona i Pariza, budućnost Hrvatske ipak vidjelo u postizanju dogovora s Beogradom, dakle u reformi Jugoslavije. Naime, čak je i većini onih koji su držali da je jugoslavenska orijentacija nešto optimalno, neminovno ili bar perspektivno bilo razvidno da jugoslavensku državnu zajednicu treba reformirati.

Nasuprot njima stajali su pobornici hrvatske državne nezavisnosti okupljeni u ustaškom nacionalističkom pokretu koji su saveznika u svojoj borbi bili prisiljeni tražiti u onim državama koje su zastupale potrebu revizije versailleskog poretka, tj. u Italiji i Njemačkoj. Time će se sukob dviju hrvatskih ideologija — nacionalne i jugoslavenske — uklopiti u sukob dviju totalitarnih, nadnacionalnih ideologija XX. st., fašizma i komunizma. Ti će sukobi za Drugog svjetskog rata poprimiti tragično krvave razmjere.

Ovaj sukob hrvatske i jugoslavenske ideologije nije, naravno, ostao ograničen samo na svoju političku dimenziju već se očitovao na svim područjima društvene djelatnosti, pa tako i na području historiografije, te će u većoj ili manjoj mjeri ostati prisutan sve do današnjih dana.

Iako je teško izbjeći opasnosti simplifikacije i generalizacije kada su posrijedi tako kompleksne teme, prikazane u tako malo riječi, brutalna ispolitiziranost pojedinih povijesnih razdoblja i tema ipak nalaže da se o tome kaže par riječi.

*

Položaj i ulogu povijesne znanosti u totalitarističkim društvima, kakvo je bilo i ono socijalističke Jugoslavije, izravno je određivala činjenica da su u tim društvima sve »društvene, političke, ekonomske, intelektualne, kulturne i duhovne aktivnosti podređene ciljevima vladara države.«² Svrha povijesne znanosti tako nije bila da na temelju znanstvenih paradigmi pruži odgovor na postavljena istraživačka pitanja, već je Klio, podvrgnuta Ideologiji, ideologiziranim tezama nastojala pružiti znanstveno »pokriće«. U skladu s tim,

kada je riječ o jugoslavenskoj historiografiji, mnoge su se teme iz suvremene povijesti, osobito iz razdoblja 1941. — 1945., morale uklapati u političko-ideološke okvire koje je nametala komunistička partija i jugoslavenska država. Stoga je i historiografska interpretacija tih povijesnih događaja, koja je zbog mogućnosti korištenja izvora bila zaogrnuta krinkom znanstvenosti, predstavljala, naravno, grublju ili finiju presliku »službenog« partijsko-državnog stava.³ Suprotnim viđenjima koja su dolazila iz redova hrvatske političke emigracije, odnosno kako ju je jugoslavenska vlast tretirala »ustaške emigracije«, bilo je *a priori* oduzimano pravo na bilo kakvu znanstvenu vjerodostojnost te su takva viđenja tretirana kao »neprijateljska propaganda« za koju su prema kaznenom zakonu tadašnje države bile predviđene zatvorske kazne i do 10 godina.⁴

Tek s propašću komunističkog sustava i s raspadom jugoslavenske države te su političko-ideološke odrednice prestale biti važeće a slobodu govora odlučili su iskoristiti mnogi — i povjesničari i oni koji to nisu — kako bi, bez straha, iznijeli svoje interpretacije tih povijesnih događaja ili, pak, svjedočanstva o zločinima bivšeg režima. Među tim se radovima našlo i onih u kojima se kao protuteža jednom dogmatizmu (lijevom), uzdizao drugi dogmatizam (desni) no oni ne mogu diskreditirati niz ozbiljnih znanstvenih radova koji su narušili brojne stare i nedodirljive, ideološki nadahnute teze. »Brojne nesporne činjenice« odjednom su, kad je osvojen dovoljno širok prostor slobode da se na njih odgovori, postale i te kako sporne. Dovoljno je osvrnuti se na svega nekoliko osnovnih teza kojima se manipulira(lo).

Dvije omiljene teze jugoslavenske historiografije i njezinih epigona predstavljaju teze o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH) kao naci-fašističkoj tvorevini i o Pavelićevoj »prodaji« Dalmacije.⁵ Prva je kao svoj cilj imala dokazati kako hrvatski narod 1941. nije bio za nezavisnu državu i time ujedno marginalizirati hrvatsku državotvornu ideju u usporedbi s onom jugoslavenskom, dok je druga imala služiti kao dokaz veleizdajničkog karaktera ustaškog nacionalističkog pokreta.

Međutim, protivno tome, izvori svjedoče kako Njemačka, unatoč svojoj antiversailleskoj orijentaciji, nikada nije planirala razbijanje Jugoslavije, dok je Italija, unatoč svom laviranju između dogovora s Beogradom i razbijanja Jugoslavije, pratila politiku svog vojno nadmoćnog saveznika.⁶ U tom pogledu uopće nije sporno da svi pristupačni izvori svjedoče u korist ocjene austrijskog povjesničara R. Kiszlinga kako je NDH »za kojom su hrvatski rodoljubi čeznuli već

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
najnovija hrvatska
historiografija
(1989. - 2002.)**

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
najnovija hrvatska
historiografija
(1989. - 2002.)**

stoljećima, nastala u proljeće 1941. kao slučajna (istaknuo A. B.) tvorevina Drugog svjetskog rata.⁷ Teza pak o Pavelićevoj »prodaji« Dalmacije Italiji predstavlja konstrukciju utemeljenu na kasnijim svjedočanstvima F. Anfusa i E. Kvaternika, dakle dvaju subjektivnih i što je važno napomenuti prema Paveliću izrazito (osobno) neprijateljski nastrojenih izvora. Sama teza, koja inače nema temelja niti u jednom službenom dokumentu, pritom svjesno prelazi i preko njemačke politike prema Sredozemlju, kojeg je Reich zapravo prepustio dominaciji Italije i preko neravnopravnog vojnog stanja na terenu stvorenog Travanjskim ratom 1941. a koje je stanje Italiji omogućilo da diktira svoje uvjete te preko činjenice da je Italija međunarodno priznanje NDH iskoristila kao sredstvo ucjene u pogledu razgraničenja s novo-proglašenom hrvatskom državom.⁸

Uz netom spomenute teze najuže je vezano i prikazivanje ustaškog pokreta kao izvorno fašističkog i rasističkog čemu su kao dokazi imali služiti kako antisrpski tako i antisemitski zakoni koje je NDH donijela netom po svom proglašenju.⁹ Jugoslavenska historiografija je srpsku pobunu protiv NDH prikazivala isključivo kao reakciju srpskog stanovništva na zločine i progone ustaških vlasti. Mnogo je bliže istini ako se ustvrdi da su progoni srpskog stanovništva u prvim mjesecima NDH samo pridonijeli širenju srpske pobune. Da krivnja ne leži isključivo na jednoj strani pokazuje kako sama kronologija zločina u travnju 1941. tako i izraziti antihrvatski stav znatnog dijela srpskog stanovništva koji se »nije mirio s uspostavom hrvatske države i nije ju prihvaćao bez obzira na ustaštvo«,¹⁰ a što se pokazalo i godine 1991. u sasvim drugim povijesnim okolnostima. Što se Židova tiče istina jest da su u travnju 1941., odmah po uspostavi NDH ustaške vlasti donijele antisemitske zakone, koji su »predstavljali pravni temelj za stradanje velikog broja Židova« ali je isto tako i činjenica da su ti zakoni »doneseni pod njemačkim pritiskom i pod dojmom teških talijanskih političkih i teritorijalnih zahtjeva«. ¹¹ I kao što u prvom slučaju srpski odnos prema NDH ni u kojem slučaju ne opravdava osvetničke mjere ustaških vlasti koje su se blažim ili drastičnijim represivnim mjerama oborile na gotovo cjelokupno srpsko pučanstvo u NDH, tako niti, u drugom slučaju, njemački pritisak ne oslobađa istu od odgovornosti za stradanja Židova. No, isto kao što te objektivne okolnosti ne mogu poslužiti kao argument za relativizaciju odgovornosti vlasti NDH one ne mogu služiti niti za preuveličavanje krivnje ili krivotvorenje povijesnih činjenica.

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
najnovija hrvatska
historiografija
(1989. - 2002.)**

Osobitu ulogu u tom krivotvorenju i instrumentalizaciji povijesti imalo je manipuliranje brojem žrtava u Drugom svjetskom ratu, pri čemu je ključna uloga pripala logoru Jasenovac.¹² Razlog toj manipulaciji bio je monstruočan — brojka od 1,7 mil. žrtava rata koju su jugoslavenske vlasti podnijele Savezničkom odboru za ratnu odštetu u Parizu 1948. imala je poslužiti za dobivanje što veće ratne odštete od strane Njemačke.¹³ U tom je kontekstu Jasenovac, kojeg je zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac u svom pismu dr. Anti Paveliću od 24. veljače 1943. s pravom nazvao sramotnom ljagom za Nezavisnu Državu Hrvatsku,¹⁴ imao dvostruku ulogu. S jedne strane on se s brojkom od oko 700.000 žrtava¹⁵ trebao uklopiti u gore spomenutu brojku, dok je s druge strane od njega stvorena »politička legenda koja je za vrijeme Drugoga svjetskog rata poslužila za rušenje Nezavisne Države Hrvatske, a nakon komunističke pobjede za brutalno uništavanje politički aktivnih dijelova hrvatskog naroda i za opravdanje nasilnog uključivanja Hrvatske u Jugoslaviju.«¹⁶

To hotimično krivotvorenje povijesnih činjenica bilo je jednim od načina krivotvorenja novije hrvatske povijesti XX. st. Drugi je način bilo prešućivanje. Prešućivalo se sve ono što nije odgovaralo slici o zločinačkom karakteru ustaškog pokreta i NDH ili što je narušavalo idealiziranu sliku o partizanskom pokretu i socijalističkoj Jugoslaviji. Prešućivani su tako notorni ratni zločini koje su tijekom i po završetku Drugog svjetskog rata počinili partizani. Bleiburg i Križni put, simboli hrvatskog stradanja i partizanskog zvjerstva, u jugoslavenskoj se historiografiji uopće ne spominju.¹⁷ Prešućivani su čak i četnički zločini nad hrvatskim pučanstvom u istom tom razdoblju kao i četničko-partizanska suradnja tijekom rata.¹⁸ Prešućivana su i stradanja i progoni koje je tijekom i nakon rata pretrpjela Katolička crkva u Hrvata na čelu sa svojim zagrebačkim metropolitom bl. Alojzijem Stepincom,¹⁹ kolektivno protjerivanje politički nepodobnih etničkih grupa (Nijemaca i Talijana),²⁰ progoni i ubojstva hrvatskih političkih emigranata počinjeni od jugoslavenskih služba sigurnosti²¹ itd. Sve se te teme u historiografiji počinju javljati tek nakon 1990.

Pojava literature koja je osporila i pobila »brojne nesporne činjenice« jugoslavenske historiografije izazvala je žestoku reakciju dijela intelektualaca — akademika, sveučilišnih profesora, znanstvenika — uglavnom ljevičarske provenijencije koji su ostali vjerni idealima vremena u kojem su stasali, oblikovali se i ostvarili svoje karijere a to su — bratstvo i jedinstvo jugoslavenskih naroda, samoupravni so-

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

cijalizam i jugoslavensko komunističko jednodimenzionalno i totalitarizam. Tome bi se počesto mogla dodati i prikrivena srbofilija odnosno negativan odnos prema svakom obliku očitovanja i zagovaranja hrvatske nacionalno-emancipatorske i nacionalno-demokratske ideje. Umjesto protuargumena takvi bi svoje neistomišljenike zasuli nizom optužaba — za fetišizam države i fetišizaciju hrvatske državotvorne ideje, za nekritičko prenapušavanje svega što je u povijesti djelovalo u smjeru ili duhu hrvatske državne samostalnosti, za eskulpiranje ili minimiziranje vlastitih slabosti a nekritičko predimenzioniranje slabosti i krivnji suprotnih političkih tendencija, pa čak i za krivotvorenje i laži²² — koje su sve stale u jednu riječ-etiketu: »revizionizam«.

Koristeći se svojim akademskim položajem kao argumentom *eo ipso* i pozivajući se na akademsku objektivnost kao »krilaticu, simbol za prikrivanje njihova strančarstva«²³ njihove su reakcije, na žalost, potvrdile ocjenu T. Macana kako se »...povijesti razdoblja drugoga svjetskog rata nije još znanstveno prišlo, a u stanovitim javnim ocjenama još uvijek se osjeća duh nesnošljivosti, nepomirljivosti, opravdavanja i optuživanja.«²⁴ Unatoč deklarativnom odobravanju da se svaki ratni zločin kazni, oni se stvarno protive kaznenom procesuiranju osumnjičenih pripadnika partizanskih postrojbi.²⁵ Za njih »jasenovački i bleiburški zločin nisu isto. Jedno je zločin genocida, a drugo je zločin osvete.«²⁶ kao da svaki zločin nije zločin i kao da svaki zločin ne izvire iz »osvete« za neku prijašnju nepravdu!? Pripadnici »porazene« strane izvrgnuti su kolektivnoj krivnji, njima se uskraćuje pravo na zaštitu koju pruža Ženevska konvencija a evidentni ratni zločini počinjeni nad njima pokušavaju se opravdati ili čak negirati.²⁷ Drugim riječima znanstvenu paradigmu tih historiografskih krugova predstavlja načelo dvostrukog kriterija — jedan za pobjedničku (partizansku) a drugi za poraženu (ustašku) stranu.

Činjenica je da u Hrvatskoj i u akademskim krugovima i u široj javnosti glede događaja iz Drugog svjetskog rata u Hrvatskoj postoji ista ona podjela mišljenja koja postoji i u Sloveniji. Na svoj je način tu stvarnost pregnantno prikazao predsjednik Slovenije Milan Kučan, inače i sam baštinitelj komunističko-antifašističke struje: »Među nama o tim događajima postoji nekoliko istina. Pustiti svakom da živi sa svojom istinom bio bi dokaz demokratičnosti i zrelosti našeg društva.«²⁸

Te je činjenice i potrebe bio svjestan i dr. Tuđman, prvi predsjednik Republike Hrvatske i hrvatski povjesničar, zbog čega je i promovirao ideju pomirbe koja se u hrvatskoj

historiografiji trebala ogledati u ukidanju monopola na istinu i crno-bijele slike povijesti. Ideja koja je od njegovih protivnika bila prezirno nazvana »tuđmanizacijom« povijesti. Na žalost, ideja »pomirbe« ostala je zbog utjecaja vanjsko-političkih čimbenika tek na deklarativnoj razini dok su stvarno i pravno cementirane podijele iz Drugog svjetskog rata a kao službeni stav Republike Hrvatske o tim događajima prihvaćene su interpretacije jugoslavenske komunističke historiografije. Naime, u svijetu u kojem je kao jedna od civilizacijskih tekovina nakon 1945. ustoličen antifašizam,²⁹ Hrvatska se u svojoj borbi za samostalnost našla suočena s optužbama kako se na razvalinama Jugoslavije obnavlja fašistička Hrvatska iz 1941. Stoga se hrvatska vlast, kako bi se obranila od optužbi, u Izvorišnim osnovama Ustava iz 1990. pozvala na svoju antifašističku, u stvari, komunističku prošlost.³⁰ Time je jedna od strana u građanskom ratu 1941. — 1945., ona komunistička, koja se (iz)borila za obnovu Jugoslavije, postala temeljem moderne Hrvatske, dok se ona nacionalistička, koja se borila za hrvatsku nezavisnost našla s onu stranu zakona. Isti je stav, u daleko grubljoj formi, ponovljen i 22. kolovoza 1997. u tzv. Budimpeštanskoj izjavi. Naime, kako bi uspostavio diplomatske odnose s Izraelom i ujedno probio međunarodnu izolaciju kojoj je bio izložen, predsjednik Tuđman je ovlastio svog opunomoćenika, tadašnjeg predstojnika Predsjednikova ureda, H. Šarinića da na sastanku u Budimpešti s izraelskim šefom ministarstva vanjskih poslova, E. Bentsurom, potpiše izjavu kojom je NDH de facto proglašena nacifašističkom i kvislinškom tvorevinom.³¹

Svoj stav o četverogodišnjem razdoblju Drugog svjetskog rata na području Hrvatske na kojem se istovremeno odvijao trostruki rat — građanski (između nacionalista i komunista), međunacionalni (između Hrvata i Srba) i svjetski (između fašizma i komunizma) — politika je tako jasno izrekla prihvativši ocjene komunističke historiografije. Povjesničarima pritom ostaje samo da se ili pokore diktatu politike i prihvate takve ocjene ili da, u protivnom slučaju, budu izloženi optužbama za revizionizam, taj novoustoličeni historiografski sinonim za fašizam.

*

Srpski pohod protiv Slovenije i zatim rat protiv Hrvatske bili su zadnja stepenica u procesu raspadanja Jugoslavije i njezina nestanka kao države, što će biti i pravno sankcionirano međunarodnim priznanjem Hrvatske i Slovenije u siječnju 1992. Istovremeno, bio je to i »potpuni slom jugoslaven-

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
najnovija hrvatska
historiografija
(1989. - 2002.)**

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

stva kao izgledne ideologije,³² tog političkog ideala generacija današnjih znanstvenika i intelektualaca. Unatoč tome što je povijest neprestano potvrđivala tezu kako je Jugoslavija »diktatura ili je ne može biti«³³ mnogi su pobornici jugoslavenske ideologije i nakon njezina sloma ostali vjerni svojim mladenačkim idealima ne prestajući hrvatsku državotvornu ideju, sada oličenu u samostalnoj Republici Hrvatskoj, prikazivati uvijek u negativnom kontekstu.

Na polju povijesnih znanosti njihova je reakcija s jedne strane, kako je već spomenuto, bilo protivljenje bilo kakvoj reviziji jugoslavenske historiografije te, s druge strane, inzistiranje na reviziji najnovije hrvatske povijesti tj. razdoblja stvaranja hrvatske države i Domovinskog rata (1991. — 1995.). U slučaju ustaškog nacionalističkog pokreta i NDH njihova su nastojanja bila olakšana činjenicom da su se pobornici hrvatske državne samostalnosti našli u taboru sila Osovine te su ih njihovi protivnici, krijući se iza verbalnog antifašizma, lako mogli diskreditirati prikazujući ih kao izdanak fašističke ideologije a NDH kao fašističku tvorevinu. Kada je, međutim, riječ o Republici Hrvatskoj, otvoreni napad na politiku koja je išla za uspostavom državne samostalnosti bio je onemogućen činjenicom da je iza te politike početkom 1990-ih stao cijeli hrvatski narod, kako se to pokazalo i na referendumu iz 1991.³⁴ Stoga su metom napada tih krugova postali nosioci te politike na čelu s dr. Tuđmanom, preko čije se osobne diskreditacije pokušava diskreditirati i sama hrvatska država, odnosno hrvatska državotvorna ideja koja se, eto, kroz povijest neprestano opetuje kao zločin.

Iza njihova zahtjeva za revizijom najnovije hrvatske povijesti ne stoji nikakva želja za utvrđivanjem povijesne istine već želja za obranom njihove ideologije. Stoga se raspad Jugoslavije i nastoji prikazati ne kao plod svjesne težnje ex-jugoslavenskih naroda³⁵ već kao plod nesretne pogreške, plod pomahnitalih strasti ekstremnog nacionalizma pri čemu svi snose jednaki dio odgovornosti i krivnje. Istine radi pritom treba naglasiti kako iza tih nastojanja stoji malen broj povjesničara koji putem historiografije žele posvjedočiti o ispravnosti i znanstvenoj utemeljenosti svojih političkih stavova.

Spomenuta se »revizija« provodi preko nekoliko teza. Prva od njih jest izjednačavanje S. Miloševića i F. Tuđmana i stavljanje istog moralnog i političkog predznaka između ove dvojice glavnih »negativaca« jugoslavenske bajke — prvi zato što je svojom velikosrpskom politikom bio glavnim krivcem za smrt Jugoslavije a drugi zato što je ostvarenjem

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

hrvatske državotvorne ideje stvarno pokopao onu jugoslavensku. Stoga i nije čudno što za hrvatske pobornike jugoslavenske ideologije, ili aktualnim političkim rječnikom rečeno »regionalne suradnje«, glavni krimen F. Tuđmana leži u tome što je kao protutežu »srpskom ekspanzionističkom nacionalizmu« suprotstavio politiku »uskog hrvatskog nacionalizma« tj. hrvatske samostalnosti a ne »politiku građanske države«, tj. reforme Jugoslavije. Politike koja je, prema njihovoj misljenju, u frontu protiv Miloševića uz druge jugoslavenske republike (BiH, Crna Gora, Makedonija) i autonomne pokrajine (Kosovo, Vojvodina) trebala uključiti i Srbe u Hrvatskoj, čiji je glavni politički predstavnik (Srpska demokratska stranka) Hrvatskoj nijekao pravo na samoodređenje i za koje je hrvatski povijesni grb, u službenoj uporabi od 1527., predstavljao isključiv i uvredljiv simbol hrvatskog nacionalizma.³⁶ Politike koja je trebala uključiti i srpsku opoziciju u kojoj su tada glavnu riječ vodili V. Drašković i V. Šešelj složni u mišljenju kako zapadne srpske granice trebaju ići linijom Virovitica-Karlovac-Karlobag.!? Politike koja je mogla »ojačati legitimnost hrvatske nezavisnosti«³⁷ kao da je referendum iz 1991. u usporedbi s tom imaginarnom politikom »građanske države« neki drugorazredni fakt.

Povrh toga, Tuđman je tobože kriv i zbog toga što svojim ponašanjem koje »ni u čem nije bilo suzdržano« ne samo da »nije spriječio masovno izbacivanje Srba s važnih položaja u državnoj upravi i drugim javnim sektorima« već je »u stvari, poticao radikalnu »lustraciju« Srba.«³⁸ Ako je dakle, sukladno tome, točno da je razdoblje 1991. u Hrvatskoj bilo razdoblje »opće represije nad Srbima u područjima pod hrvatskom vlašću (pokolji u Gospiću i Pakračkoj poljani)« i ako se nacionalna diskriminacija »prelila na većinu Srba«³⁹ onda se slika povijesti uistinu bitno mijenja. U tom slučaju ispada da su se hrvatski Srbi ne samo s pravom pobunili protiv demokratski izabrane hrvatske vlasti braneći svoju opstojnost već i to da je svaka hrvatska država, bez obzira radi li se i onoj iz 1941. ili onoj iz 1991., zločin *eo ipso*. Dakle, upravo ona teza koju su jugoslavenska historiografija i politika desetljećima postojano propagirale.⁴⁰

Moralno izjednačen sa svojim »najboljim neprijateljem« Miloševićem, jer se eto i njegova logika »mora tražiti u uvjerenju da su nacionalna homogenizacija i uspostava »etnički čistih« država temelj stabilnosti«⁴¹ Tuđman je prikazan i u još gorem svjetlu, kao veleizdajnik, jer je kad su sukobi započeli »vodio samoograničavajući rat, u kojem je bilo dosta ustupaka srpskim ambicijama.«⁴² Odjednom je isti onaj Tuđman čije »ponašanje ni u čem nije bilo suzdržano« postao

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

sumnjiv zbog svoje suzdržanosti. On je »vojno nekompetentni nagodbenjak koji je Miloševiću bio spreman prodati Baranju, istočnu Slavoniju, kasnije i Prevlaku, u zamjenu za odustajanje od napada na Hrvatsku i dogovor oko Bosne«;⁴³ on se za pohoda JNA u Sloveniji a na prijedlog gen. Špegelja ne usuduje napasti vojarne JNA u Hrvatskoj;⁴⁴ on bezrazložno zaustavlja napadne operacije u zapadnoj Slavoniji;⁴⁵ on je navodno dogovorio pad Vukovara⁴⁶ itd. Drugim riječima, on je posredno optužen kako je s Miloševićem vodio dogovoreni rat »namijenjen učvršćivanju vrha vlasti dviju nacionalno homogenih država.«⁴⁷

Činjenica je, međutim, da ti »revizionisti« (ne)svjesno ne žele vidjeti ili priznati kako je godine 1991. »odnos snaga bio je u srpsku korist do razine koja je besmislena za usporedbu. Nekoliko tisuća tenkova bilo je nasuprot nekoliko borbenih vozila hrvatske policije i ručno napravljenih oklopnjaka. Takav odnos snaga nudio je ispunjenje stoljetnog sna o Velikoj Srbiji.«⁴⁸ Isto tako, takav odnos snaga nije mogao ponuditi niti ostvarenje hrvatskog sna o državnoj samostalnosti i vjerojatno zato i neki ne mogu prežaliti što Tuđman 1991. nije uletio u otvoreni ratni sukob.

Drugi vid te »revizije« predstavlja kriminalizacija Domo-vinskog rata, pri čemu je osobit naglasak stavljen na vojno-redarstvene akcije Bljesak i Oluja kojima je Hrvatska oslobodila svoj međunarodno priznati teritorij. Tako se konstatira kako su nakon operacije Bljesak u svibnju 1995. uslijedili »brojni hrvatski zločini i masovan bijeg Srba u srpske dijelove Bosne i uže Srbije«,⁴⁹ dok su tri mjeseca poslije u Oluji hrvatske vlasti potaknule »egzodus oko 200.000 Srba koji su mirno otišli u Bosnu i Srbiju.«⁵⁰ Međutim, o tome tko je potakao taj egzodus govori činjenica da je sam Glavni štab »Vojske Krajine« uoči Oluje dijelio letke u kojima je srpskom civilnom stanovništvu bilo naređeno povlačenje »iz rejona borbenih dejstava«,⁵¹ a i sami su srpski civili posvjedočili kako su ih njihove vojne vlasti prisiljavale na bijeg.⁵² Osim toga, kako je to ustvrdio O. Žunec, »srpska logika da se vojnim pothvatima stvaraju etnički čisti prostori bit će temelj njihova razumijevanja vlastita položaja, a posljedica toga bit će srpsko etničko samoočišćenje.«⁵³

I, konačno, treći oblik te revizije povijesti predstavlja teze o dogovoru Tuđmana i Miloševića o podijeli BiH te o hrvatskoj agresiji na BiH. Iako teza o dogovornoj podijeli BiH nema uporišta niti u jednom službenom dokumentu,⁵⁴ pojedini povjesničari ipak znaju kako su se Tuđman i Milošević u Karađorđevu »očito složili o uvjetima srpsko-hrvatskog rješenja koje će obuhvatiti podjelu Bosne i Hercego-

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

vine i razmjenu stanovništva⁵⁵ odnosno kako je »jedini unaprijed smišljen i pripremljen plan koji je Tuđman donio sa sobom kad je došao na vlast 1990. bio kako stvoriti samostalnu hrvatsku državu i njoj priključiti dijelove BiH«. ⁵⁶

Argumenti za postojanje tog »očitog dogovora« o podijeli BiH za njih proizlaze iz toga što su »HVO i Hrvatska vojska (HV), bez koje HVO ne bi postojao, predali Srbima ključna strateška područja. Bez njihove suradnje, srpski koridor u bosanskoj Posavini bio bi 1992. i 1993. odsječen, što bi bilo dovelo do okruženja »Zapadne Srbije« (Krajine i sjeverozapadne Bosne). A, ni bosanski Hrvati ne bi se dobrovoljno povukli iz Jajca i mnogih drugih gradova u blizini srpskih uporišta sjeveroistočno od Banja Luke.«⁵⁷ Osim toga Hrvati su svoje »separatističke ustanove« u BiH počeli stvarati nakon protuofenzive hrvatske vojske na dubrovačkoj fronti s koje se je JNA povukla uz »minimalan otpor«, sintagma koja perfidno aludira na postojanje prethodnog dogovora.⁵⁸ »Dogovora« koji je proizlazio iz činjenice da je izrazito ravničarski kraj Bosanske Posavine olakšavao djelovanje nadmoćnih oklopnih srpskih jedinica;⁵⁹ da je otkazivanje poslušnosti BiH-Hrvata službenim organima državne vlasti uslijedilo već u drugoj polovici 1991. kao posljedica pasivnog držanja muslimanskih vlasti u trenucima kada je iz BiH vršena agresija na Hrvatsku;⁶⁰ da je dvostruka linija zapovijedanja, koja je proizlazila iz međusobnog hrvatsko-muslimanskog nepovjerenja i različitih koncepcija, uvelike otežavala efikasno suprotstavljanje srpskoj vojsci; iz činjenice da je rezolucija 713 VS UN-a onemogućavala hrvatskoj i muslimanskoj strani da se naoružaju i suprotstave Srbima itd.

Za te povjesničare krivnja za hrvatsko-muslimanski sukob leži isključivo na Hrvatima bez obzira na činjenicu da nakon formuliranja Vance-Owenova plana, — koji je uvažio »realnosti« na terenu »priznajući pravo na konstitutivnost tri narodne zajednice i unutar toga pravo tih zajednica na vlastiti teritorij, uz punu zaštitu manjinskih prava« — Hrvati u BiH »nisu imali nikakva razloga za otvaranje sukoba s Bošnjacima«. ⁶¹ Oni hrvatsku intervenciju u Bosanskoj Posavini smatraju legitimnom a hrvatsko povlačenje iz nje izdajom i posljedicom dogovora s Miloševićem, dok istodobno intervenciju HV-a u hrvatsko-muslimanskom sukobu koja je s obzirom na broj angažiranog ljudstva »u prvom redu bila psihološka i predstavljala »krpljenje« prevelike crte koju je HVO 1993. s mukom pokušavao održati sprječavajući da muslimanska Armija BiH u pohodu »oslobađanja« ne oslobodi zemlju i od najmanjeg konstitutivnog naroda« vide kao agresiju Hrvatske na susjednu republiku.⁶²

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

Zanimljivo je u ovom kontekstu primijetiti kako se teze zagovornika revizije najnovije hrvatske povijesti do u detalje podudaraju sa tezama Međunarodnog kaznenog tribunala u Haagu. Za Haag su F. Tuđman i S. Milošević »igrali u istoj ekipi«,⁶³ optužnica protiv gen. Gotovine Hrvatsku optužuje za etničko čišćenje, u optužnici američkog tužitelja G. Kehoea, protiv gen. Blaškića, »tvrdi se da je planove o podjeli i aneksiji dijela BiH dr. Franjo Tuđman stvorio još davne 1981., dakle punih pet godina prije zloslutnog »Memorandum« SANU, šest godina prije dolaska Slobodana Miloševića na vlast i devet godina prije napada JNA na Sloveniju.«⁶⁴ Te ideološko-političke teze jasno pokazuju kako je zbog političkih zahtjeva »cijeli postupak pred sudom u Haagu klasični politički proces na kojemu se traži krivac i kazna za one koji su srušili Jugoslaviju — zemlju koja je nastajala kao čedo i glavna uzdanica liberalizma sila Antante, a u stvarnosti se prometnula u degeneriranu nakazu najcrnijih oblika diktature.«⁶⁵ Uz pomoć domaćih »revizionista« najnovije povijesti te političke teze Međunarodnog kaznenog tribunala u Haagu postaju i »znanstveno« utemeljene a zahtjevi za revizijom povijesti u tom se kontekstu pokazuju kao ideološka paradigma koja i historiografski treba osuditi krivce za smrt Jugoslavije.

*

Kako smo vidjeli u prethodna dva poglavlja pojam revizionizma u hrvatskoj historiografiji ima krajnje kontradiktornu primjenu te ispolitizirane motive i ciljeve. Kada je riječ o re-interpretaciji događaja iz razdoblja Drugog svjetskog rata, odnosno reviziji teza jugoslavenske historiografije, tu je očito da branitelji »neprikosnovenih« povijesnih »istina«, koje su svojedobno formulirane i svima desetljećima nametane kao svojevrsne »dogme« u razdoblju totalitarizma, nastoje prikazati revizionizam kao nešto krajnje negativno, kao ispolitizirani pokušaj da se umanjí ili čak negira krivica i odgovornost jedne političke ideje tog razdoblja (tj. hrvatske ideje), a preuveliča ona druge (jugoslavenske ideje). Međutim kada je riječ o povijesnoj reviziji razdoblja 1991. — 1995. onda revizionizam odjednom postaje za njih pozitivna kategorija; tu se susrećemo s nastojanjem da se — tobože u ime povijesne istine — *de facto* izokrenu i povijesne činjenice i interpretacija i valorizacija svega što se u tom razdoblju događalo. Što je stoga uopće revizionizam i što se, u stvari, pod tim pojmom podrazumijeva?

U suvremenim se enciklopedijama pojam revizionizam najčešće tumači u kontekstu socijalističke ideologije kao oznaka za »određene tipove devijacija od ustanovljenog

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

marksističkog gledišta.⁶⁶ Tek ponegdje nailazimo i na tumačenje revizionizma kao »historiografskog pristupa koji nastoji da reinterpretira povijest na način koji podupire određene stajalište.«⁶⁷

U historiografskim se krugovima, pak, mišljenja oko toga što se pod revizionizmom ima podrazumijevati razilaze. Navodeći kako »sama riječ ima čudnu povijest koja zaslužuje prikaz«, Pierre Vidal-Naquet tumači pojam »revizionizam« kao doktrinu »prema kojoj genocid izvršen od nacističke Njemačke nad Židovima i Ciganima nije postojao već se smatra kao mit, basna ili prevara.«⁶⁸ To povezivanje pojma »revizionizam« i negiranja holokausta dovelo je do toga, kako je to u svojoj studiji o revizionizmu u Njemačkoj i Austriji konstatirala B. Bailer-Galanda, da »većina ljudi shvaća tzv. 'revizionizam' tek kao drugu riječ za pokret negiranja holokausta.«⁶⁹ Autorica je pritom zaključila kako, prema njenom mišljenju, »revizionizam' pokriva nešto više tema od samog negiranja nacional-socijalističkih masovnih ubojstava« te revizionistička istraživanja svodi na dva glavna područja tema: prvo se odnosi na Drugi svjetski rat i nacističku krivnju za ratne zločine, dok se drugo tiče nedjela protiv Židova, osobito negiranja planiranog i izvršenog masovnog ubojstva milijuna Židova u industrijskim razmjerima.⁷⁰

No, unatoč tome što koriste pojam revizionizam kako bi označili ona historiografska nastojanja koja idu za negiranjem holokausta i sami Vidal-Naquet i Bailer-Galanda svjesni su razlike između tih pojmova. Prvi tako razlikuje »apsolutni« i »relativni« revizionizam, tj. negiranje holokausta i legitimni revizionizam, dok Bailer-Galanda navodi kako je upravo zbog toga što »većina ljudi shvaća tzv. »revizionizam« tek kao drugu riječ za pokret negiranja holokausta« kasnije predloženo »da se umjesto riječi revizionizam koristi riječ »negiranje«.

Protivno ovom mišljenju G. McFee smatra kako revizionizam »primijenjen na povijest znači da povjesničari osporavaju prihvaćenu verziju uzroka ili posljedica povijesnih događaja. Kao takav, on je prihvaćen i važan dio historičarskih nastojanja koji služi dvostrukoj svrsi — stalnom preispitivanju prošlosti kao i poboljšavanju njezina razumijevanja.« Navodeći tri primjera legitimnog historijskog revizionizma McFee kao primjere uzima: Alan J. P. Taylora, koji je iznio »nove interpretacije događaja koji su prethodili Drugom svjetskom ratu (...) minimalizirajući Hitlerovu ulogu u tim događajima u odnosu na uobičajene interpretacije«; Daniela J. Goldhagena koji »je prikazao kao nevažan, ako ne i izravno odbacio, utjecaj Hitlera i nacističke stranke« u od-

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

nosu na postojeći duboki ukorijeni antisemitizam koji je postojao u Njemačkoj u to doba i Christiana Gerlacha koji je, tumačeći Goebbelsov i Himmlerov dnevnik, došao do ocjene kako se datum Hitlerove odluke o istrebljenju Židova ima prije datirati u prosinac 1941., negoli u kasno proljeće ili rano ljeto, kako se do sada vjerovalo.

Ovakvom se tumačenju pridružuje i prof. Ben S. Austin izlažući svoje mišljenje kako je »povijesni revizionizam savršeno legitiman, respektabilan i potreban pristup povijesnoj analizi« te da su »negatori holokausta usvojili izraz 'revizionizam' kao pokušaj da se predstave kao respektabilni i legitimni.« Pritom dalje navodi kako je »presudno za razumijevanje i borbu te pobijanje negiranja Holokausta jasno razlikovanje između negiranja i revizionizma« kao i to da je »jedan od najpodmuklijih i najopasnijih aspekata suvremenog negiranja Holokausta, a la Arthur Butz, Bradley Smith i Greg Raven, činjenica da oni pokušavaju predstaviti svoj rad kao ugledan znanstveni rad pod maskom 'povijesnog revizionizma'.«⁷¹

Na kraju jedno zanimljivo tumačenje pojma revizionizam, koje je u kontekstu nevezanom za Drugi svjetski rat, dao je irski povjesničar P. B. Elis. Odbacujući pojam »revizionizam« primijenjen na povjesničare, autor svoj stav obrazlaže time što, prema njegovu sudu, »revizionizam znači čin revizije, ispravljanja, poboljšanja ili reinterpretiranja iz novih izvora. Tako su svi povjesničari koji zavrjeđuju svoju plaću revizionisti. Etiketa je besmislena.«⁷²

Iako hrvatskoj javnosti pojam »revizionizam« nije nepoznat nego se, dapače, putem medija široko rasprostranio zanimljivost predstavlja činjenica da do danas još nije izašao niti jedan suvisli publicistički članak a kamoli ozbiljna historioografska studija o tome što je to u stvari »revizionizam«. Izuzetak, u određenoj mjeri, predstavlja jedno poglavlje u spominjanoj knjizi I. Goldsteina »Holokaust u Zagrebu« posvećeno pitanju revizionizma u hrvatskoj historiografiji (»O revizionizmu u historiografiji«).⁷³ U njemu se autor, uz kratku ocjenu o revizionizmu općenito⁷⁴ usredotočio na pitanje revizionizma u Hrvatskoj, koji se, kako je on to ustvrdio, u Hrvatskoj pojavio 1989./90. godine »kao historioografska retardacija i društveno-politička anomalija« čije je »osnovno polazište — fetišizam države i fetišizacija hrvatske državotvorne ideje«. Najveći dio poglavlja pritom je posvećen autorima čija su djela, prema sudu I. Goldsteina, »revizionistička«. Kao »ključnu osobu« u »hrvatskom historioografskom revizionizmu« navodi se dr. Franju Tuđmana i njegovu knjigu »Bespuća povijesne zbiljnosti«, koja je u »samim temelji-

ma hrvatskog historiografskog revizionizma.⁷⁶ Osim njega se kao videniji »revizionisti« navode i J. Jareb, A. Benigar, M. Cota, J. Krišto, J. Jurčević, J. Pečarić i P. Vučić.⁷⁷

Ono što zaslužuje pozornost u rečenom poglavlju jesu dvije stvari. Prva je ta da se nekritički izjednačavaju stručni historiografski radovi i školovani povjesničari s onima koji to nisu čime se svi »revizionistički« radovi svode na istu razinu što bi bilo isto kao i izjednačiti radove A. J. P. Taylora s onim D. Irvinga. S druge strane, revizionizam je, citiranjem isključivo onih radova koji su vezani uz Holokaust i stradanje Židova u Drugom svjetskom ratu, poistovjećen s negiranjem holokausta što nije i ne može biti točno. Na taj se način revizionizam i stručno i moralno diskvalificira i izgoni iz povijesne znanosti te mu se oduzima znanstveni legitimitet, što možda može imati svoje političko ali zasigurno ne i znanstveno opravdanje.⁷⁸

Koliko je takav pristup revizionizmu pogrešan neizravno je konstatala M. Gross obazirući se na problem objektivnosti i pristranosti u historijskom istraživanju:

»Mnogi povjesničari i povjesničarke uvjeravaju čitateljstvo da su njihovi fragmentarni i perspektivni rezultati istraživanja »cijela istina«, dakle odbijaju mogućnost alternativnih tumačenja. Umjesto toga, moralo bi biti prirodno i prihvatljivo da drugi povjesničari provjeravaju iskaze i iznose drugačija mišljenja, ako to ne čine neargumentirano i isključivo ideološko-političkim etiketiranjem. Naposljetku, *svaki iskaz zastaruje i zahtijeva reviziju* (istaknuo A. B.), što sam i sam potvrdila ovom knjigom.«⁷⁹

UMJESTO ZAKLJUČKA: IRSKI PRIMJER POLITIZACIJE HISTORIOGRAFIJE

Kako je to u svom, već spominjanom, radu »Revizionizam u irskim povijesnim djelima« opisao Peter B. Ellis⁸⁰ i u irskoj historiografiji, kao i u onoj hrvatskoj, postoje dvije, gotovo istovjetne historiografske škole. Ističući kako povijest nije jednostavno nabranje činjenica već moralna interpretacija tih činjenica, on je te dvije škole irske historiografije — nacionalističku i revizionističku — sagledao upravo s te točke.⁸¹ »Nacionalistička« interpretacija irske povijesti postala je, kako autor navodi, opće prihvaćena tek nakon 1921. i stjecanja nezavisnosti Republike Irske, do kada je irska historiografija bila u rukama unionističke škole. Ta je interpretacija povijesti počivala na stavu kako »irski narod ima moralno pravo boriti se za svoju političku, ekonomsku, društvenu i kulturnu nezavisnost protiv imperijalističke etike svog

Ante Birin:
Ideološke politizacije i najnovija hrvatska historiografija (1989. - 2002.)

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

velikog susjeda«. Taj je stav bio prihvaćen sve do 1969. i početka novih borbi u Sjevernoj Irskoj, kada su u Dublinu počeli razmišljati o tome kako da zaštite međusobne odnose Dublina i Londona. Stoga su se, naravno nimalo slučajno, upravo u to doba počele pojavljivati knjige koje su imale popločiti put novom »revizionizmu«. ⁸² Obje su knjige, po Ellisu »pokušale negirati nacionalističku tradiciju u irskoj povijesti, tvrdeći kako je prava tradicija irske nezavisnosti bila filozofija o'connelitske »samouprave«. Pouka koju su pokušali nametnuti bila je ta da odvajanje od Engleske nikad nije bio popularan koncept u irskom povijesnom razvoju, da je republikanska tradicija bila stajalište manjine koja nije imala većeg utjecaja na irsku političku filozofiju. Teza razvijena u obje knjige bila je ta da je sve što je irski narod ikad želio zapravo bilo veće pravo odlučivanja u domaćim poslovima unutar engleskih kolonijalnih struktura.«

Dictum sapienti sat est.

BILJEŠKE

¹ Nikša STANČIĆ, *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću*, Zagreb 2002., 123.

² »Totalitarianism«, *Microsoft Encarta Encyclopedia* 1999.

³ Točnu konstataciju o stvarnom karakteru te »službene« jugoslavensko-komunističke historiografije iznio je 1998. T. Macan: »Desetljećima se o komunističkom pokretu pisalo samo slavopojno kao o antifašističkom i osloboditeljskom, o komunistima kao borcima za nacionalna prava i društvenu pravdu, o socijalističkom pokretu i Jugoslaviji kao smislu povijesti i ostvarenju stoljetna sna. Ustaštvo se pak nijekalo i kao ideologija, i kao pokret, i kao država, jer je kao dio fašističkoga svijeta pogazilo glavna načela liberalne demokracije od poštivanja ljudske osobe i priznanja jednakosti svih naroda do afirmiranja slobode kao društvenog temelja, a krvave posljedice njegovih načela izjednačivale su se s najvećim zločinima u povijesti čovječanstva«. Trpimir MACAN, *Spremnost : 1942.-1945.*, Zagreb 1998., 7.

⁴ *Krivični zakon SFRJ*, pr. Mato JEMRIĆ, Zagreb 1976, 70, čl. 133.

⁵ U tom su kontekstu karakteristične tvrdnje kako je »proglašenje NDH i postavljanje malobrojne Pavelićeve ustaške skupine na vlast u njoj bila akcija, dakle, koju su neposredno proveli Treći Reich i fašistička Italija« (Ivan JELIĆ, *Komunistička partija Hrvatske : 1937. — 1945., II.*, Zagreb 1981., 13) odnosno kako je »Mussolini, dva dana nakon puča, 29. ožujka 1941. pozvao Pavelića i obećao mu da će u neovisnoj Hrvatskoj ustaše dobiti vlast uz uvjet da se veći dio Dalmacije ustupi Italiji, što je Pavelić i prihvatio« (Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb 1999., 122.)

⁶ Vidi: Tomislav JONJIĆ, *Hrvatska vanjska politika 1939.-1942.*, Zagreb 2000., 250-296.

⁷ Rudolf KISZLING, »Die Wehrmacht des Unabhängigen Staates Kroatien 1941-1945«, *Oestereichische Militär-Zeitung*, 1965., 261.

⁸ Vidi: Jere JAREB, *Pola stoljeća hrvatske politike : povodom Mačekove autobiografije*, Zagreb 1995., 102-110; T. JONJIĆ, *Hrvatska vanjska poli-*

tika, 307-484.; Nada KISIĆ KOLANOVIĆ, *NDH i Italija : političke veze i diplomatski odnosi*, Zagreb 2001, 85-108.

- ⁹ Činjenica je, međutim, da je osnovni cilj ustaškog pokreta bio »da oružanim ustankom (revolucijom) oslobodi izpod tuđinskog jarma Hrvatsku da ona postane potpuno samostalna i nezavisna država na cijelom narodnom i poviestnom području« kako to stoji u točki I. Ustava Ustaše, hrvatske revolucionarne organizacije iz 1929., ili, slično tome, u Službovniku ustaške vojske napisanom negdje nakon 1932. te u odredbi GUS-a iz 1933. br. G 16/33. (Vidi: *Ustaša : dokumenti o ustaškom pokretu*, pr. Petar POŽAR, Zagreb 1995.) Postojanje jakog antisrpskog raspoloženja u ustaškom pokretu je nedvojbeno. No ono ne proizlazi iz ideoloških ili rasističkih razloga već iz stava da na srpski državni teror, tj. na silu, treba odgovoriti silom (»Na ljutu ranu, ljutu travu«), što ipak nije isto. S druge strane Židovi se u programatskim načelima i memorandumima ustaškog pokreta sve do 1941. gotovo uopće ne spominju. Izuzetak predstavlja tek Pavelićev memorandum o hrvatskom pitanju iz 1936. u kojem se kao neprijatelji hrvatskog oslobodilačkog pokreta navode »srbska državna vlast, međunarodno slobodno zidarstvo, židovstvo i komunizam«. Razlog tom izuzetku leži međutim u činjenici da je ovaj memorandum bio namijenjen njemačkim političkim krugovima, tada izrazito jugoslavenski orijentiranim, zbog čega je Pavelić spominjanje Židova kao neprijatelja hrvatskog naroda vjerojatno nastojao zadobiti naklonost Njemačke za hrvatsku oslobodilačku borbu. Tvrditi kako je »genocid nad Židovima bio u osnovi ustaškog plana« povijesni je falsifikat. (Vidi: »Genocid nad Židovima bio je u osnovi ustaškog plana«, *Vjesnik*, Zagreb, 25. listopada 2001., 3)
- ¹⁰ Hrvoje MATKOVIĆ, *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*, Zagreb 1994., 166. Taj je antihrvatski stav osobito došao do izražaja nakon potpisivanja sporazuma Cvetković-Maček i uspostave Banovine Hrvatske godine 1939. Sporazum je bio osuđen od strane ogromne većine srpskih političkih stranaka koji su se protivili reformi centralističkog ustroja zemlje, tj. njezinoj federalizaciji, i koji su u potpisanom sporazumu vidjeli ugrožavanje »srpskih nacionalnih interesa«. Vidi: Ljubo BOBAN, *Sporazum Cvetković-Maček*, Beograd 1965., 218-258; Franjo TUĐMAN, *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji II.*, Zagreb 1993., 265-283.; J. JAREB, *Pola stoljeća hrvatske politike*, 71-72.; T. JONJIĆ, *Hrvatska vanjska politika*, 638-674.
- ¹¹ T. JONJIĆ, *Hrvatska vanjska politika*, 442.
- ¹² Josip JURČEVIĆ, *Nastanak jasenovačkog mita*, Zagreb 1998.
- ¹³ Vidi: Vladimir ŽERJAVIĆ, *Gubici stanovništva Jugoslavije u Drugom svjetskom ratu*, Zagreb 1989., 1; ISTI, »Demografski i ratni gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu i poraču«, *Časopis za suvremenu povijest* (dalje: ČSP) 27 (1995), 3, 556; Philip COHEN, *Tajni rat Srbije*, Zagreb 1997. 162-163.
- ¹⁴ *Proces Alojziju Stepincu : dokumenti*, pr. Marina ŠTAMBUK-ŠKALIĆ, Josip KOLANOVIĆ, Stjepan RAZUM, Zagreb 1997., 141.
- ¹⁵ *Vojna enciklopedija* tako navodi brojku 600.000 osoba stradalih u Jasenovcu (»Koncentracioni logori«, *Vojna enciklopedija*, sv. 4., Beograd 1961., 629), *Enciklopedija Jugoslavije* navodi više »stotina tisuća Srba i desetina tisuća Židova, Roma, Hrvata, Muslimana i drugih« (»Jasenovački logor«, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 6., Zagreb 1990., 5.), dok M. Bulajić ustraje na broju od 700.000 stradalih logoraša. (vidi: Milan BULAJIĆ, *Ustaški zločini genocida i suđenje Andriji Artukoviću 1986. godine*, Beograd 1988. — 1989.; ISTI, *Jasenovac : ustaški logori smrti* :

Ante Birin:
Ideološke politizacije i najnovija hrvatska historiografija (1989. - 2002.)

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

srpski mit? : hrvatski ustaški logori genocida nad Srbima, Jevrejima i Ciganima, Beograd 1999.).

- ¹⁶ Ivo KORSKY, »Proces protiv Dinka Šakića«, *Republika Hrvatska* 199 (1999.), 15. Tako je već krajem 1942. Propagandni odsjek AVNOJ-a u *Dokumentu o zločinima okupatora i njegovih ustaških pomagača (Jasenovački logor)* iznio podatak o 200.000 — 300.000 ubijenih logoraša. (J. JURČEVIĆ, *Nastanak jasenovačkog mita*, 33).
- ¹⁷ O Bleiburgu i Križnom putu moglo se do sloma Jugoslavije saznati isključivo iz izdanja hrvatske političke emigracije. Vidi: Oton KNEZOVIC, *Pokolj hrvatske vojske 1945 : (dokumenti o zvjerstvima Srba nad Hrvatima)*, Chicago 1960.; Stephen W. SKERTIC, *The Bleiburg-Maribor tragedy : Croatian Golgotha : fifteenth anniversary of the massacre of the Croatian army*, Cleveland 1960.; John PRCELA — Stanko GULDESCU, *Operation Slaughterhouse : eyewitness accounts of postwar massacres in Yugoslavia*, Philadelphia 1970.; *Bleiburška tragedija hrvatskoga naroda*, pr. Vinko NIKOLIĆ, Muenchen-Barcelona 1976.; *Hrvatska tragedija s Bleiburga 1945.* / [napisali autori iz domovine] Mainz 1980. Prva monografija o Bleiburgu u Domovini tiskana je tek 1990.: *Bleiburg*, Željko KRUŠELJ... [et al.], Zagreb 1990
- ¹⁸ Zdravko DIZDAR - Mihael SOBOLEVSKI, *Prešućivani četnički zločini u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini : 1941. — 1945.*, Zagreb 1999.; M. SOBOLEVSKI, »Žrtve četničkog terora na području općine Senj u tijeku drugoga svjetskog rata«, *Senjski zbornik* 19 (1992), 109 — 116; Z. DIZDAR, »Četnički zločini genocida nad Hrvatima i Muslimanima u Bosni i Hercegovini i Hrvatima u Hrvatskoj tijekom Drugoga svjetskoga rata (1941. — 1945.)«, *Hrvatski iseljenički zbornik* (1995/1996), 239 — 270.; Miroslav ŠILIC, »Četnički zločini oko Poljica tijekom Drugog svjetskog rata«, *Hrvatski iseljenički zbornik* (1998), 273 — 284; Davor MARIJAN, *Borbe za Kupres 1942. Pohod proleterskih brigada i borbe za Kupres u ljeto 1942. godine.*, Zagreb 1999.
- ¹⁹ *Proces Alojziju Stepincu : dokumenti*; Petar BEZINA, *Franjevci Provincije Presvetoga Otkupitelja — žrtve rata 1942. — 1948.*, Split 1995.; Stjepan KOŽUL, *Martirologij Crkve zagrebačke : spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb 1998.; Juraj BATELJA, *Crna knjiga o grozovitostima komunističke vladavine u Hrvatskoj*, Zagreb 1999.; Ivan DAMIŠ, *Franjevci Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, žrtve drugog svjetskog rata, poraća i jugokomunizma : prilog viktologiji drugog svjetskog rata*, Zagreb 2000.
- ²⁰ Vlado GEIGER, *Nestanak Folksdojčera*, Zagreb 1997.; ISTI, »O sudbini njemačke/folksdojčerske djece u logorima komunističke Jugoslavije 1944. — 1948.«, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice*, (2000), 193 — 202.; ISTI, *Radni logor Valpovo : 1945. — 1946. : dokumenti*, Osijek 1999.; V. ŽERJAVIĆ, »Koliko je osoba iselilo iz područja pripojenih Hrvatskoj i Sloveniji nakon kapitulacije Italije i Drugog svjetskog rata«, *ČSP* 29 (1997), 1, 147 — 153.
- ²¹ Bože VUKUŠIĆ, *Tajni rat UDBe protiv hrvatskoga iseljeničtva*, Zagreb 2001.; ISTI, *Tajni rat UDBe protiv hrvatskih iseljenika iz Bosne i Hercegovine*, Zagreb 2002.
- ²² Ivo GOLDSTEIN - Slavko GOLDSTEIN, *Holokaust u Zagrebu*, Zagreb 2001., 597.
- ²³ Peter B. ELLIS, »Revisionism in Irish historical writing« (<http://etext.org/Politics/INAC/historical.revisionism>)
- ²⁴ T. MACAN, *Spremnost*, 7.

Ante Birin:
**Ideološke politizacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

²⁵ Najava hrvatske vlade o podizanju prvih optužnica za ratne zločine partizana počinjene u Drugom svjetskom ratu tako je proglašena političkom odlukom uz objašnjenje: »Kao prvo to bi bio povijesni presedan, jer do sada u svijetu nisu bili procesuirani pripadnici savezničkih vojski iz Drugog svjetskog rata, jer ni ratni zločin kako se on danas defini- ra nije u to doba još bio kodificiran. U neku ruku, bi to bilo retroaktiv- no suđenje, što je samo po sebi problematično, a i otvara niz pitanja. Drugo, formuliran stav da vlada smatra da su to bili ideološki zločini, također je ideološki stav, jer se time izjednačavaju fašistička i komunis- tička ideologija, a to nije točno.« Zorica STIPETIĆ, »Zloupotreba povijes- ti u političke svrhe«

(<http://danas.org/programi/interview/2001/09/20010926153204.asp>)

²⁶ »Nepodnošljiva lakoća ispričavanja«, *Slobodna Dalmacija* (Split), 24. svibnja 2002., 11.

²⁷ Kada se 2001. premijer Račan, predsjednik Socijal-demokratske partije, slijednice nekadašnje Komunističke partije Hrvatske, poklonio svim žrt- vama Bleiburga, dakle žrtvama neprijateljske strane iz Drugog svjetskog rata bio je upozoren kako taj čin znači i klanjanje »pripadnicima Crne legije i Poglavnikova tjelesnog zdruge od kojih su većina bili višestruki hladnokrvni ubojice. Valja znati da su mnogi od njih izginuli u teškim borbama s partizanskim snagama, jer su znali da, ako budu zarobljeni, ne mogu očekivati da budu pošteđeni. Osim toga, većini njih ne mogu se odreći ratna vještina i osobna hrabrost. Dakle, oni čak i nisu bili žrtve ratnog zločina.« »Nepodnošljiva lakoća ispričavanja«, *Slobodna Dalmaci- ja* (Split), 24. svibnja 2002., 11

²⁸ Osim toga, kako je to, služeći se njemačkim primjerom, rekao G. Grass, dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1999. godine, »ono što ne smijemo jest izbjegavati temu. Jedanput kad smo priznali da smo mi bili odgovorni za rat i njegove posljedice, unatoč naše krivnje, imamo pra- vo na crninu zbog naših žrtava i na opisivanje njihove patnje. Tabu, u praksi, znači da se ovo pitanje prepušta ekstremnoj desnici. (...) Ima još nešto: izgubiti dva rata, kao što se dogodilo Njemačkoj, jako je deli- katno, još više ako uključuje gubitak velikih pokrajina i razaranje zem- lje. Ispravno gledano, ovi porazi imaju i svoju prednost, prisiljavaju upi- tati se za razloge. Pobjednici, uglavnom, malo nauče, a djelomično os- taju u neznanju. Engleska nije uspjela dovoljno široko razmišljati o pos- ljedicama britanske kolonijalne politike. Mislim da je to jedan od razlo- ga zbog kojih su kako Margaret Thatcher tako i Tony Blair spremni za rat. Engleski puk je ipak trpio rat i njemačka bombardiranja. I tu smo mi bili oni koji su započeli (ali ne u Engleskoj nego u Guernici). Me- đutim to ne znači da bombardiranja Dresdena i drugih gradova nisu bili također ratni zločini. Samo o tome nije bilo sličnih razmišljanja kao onih u Njemačkoj. Mi smo se morali suočiti s razlozima i uvjeren sam da je poslijeratna njemačka književnost doprinijela tom procesu.« »Povi- jesna lekcija«, *El Pais* (Madrid), 22. veljače 2003., 3. (preveo Mario M. Ostojić)

²⁹ Činjenica da taj demokratski, antifašistički svijet nakon 1945. nije htio vidjeti razliku između antifazišizma i komunizma tema je za posebnu raspravu, dopustivši, kako je to F. Furet rekao: »Antifašizam međutim predlaže hemiplegičnu verziju demokracije: napola istinitu, napola laž- nu. Napola istinitu s njezine negativne strane, jer je i više nego istina da je fašizam zakleti neprijatelj demokratske slobode. Ali napola lažnu, jer režim na koji se pozivaju oni koji sebe smatraju najradikalnijim pro- tivnicima fašizma nije ništa manje diktatorski i tiranski od Hitlerovog,

Ante Birin:

Ideološke polotozacije i najnovija hrvatska historiografija (1989. - 2002.)

Francois FURET, *Prošlost jedne iluzije : ogled o komunističkoj ideji u XX. stoljeću*, Zagreb 1997., 15.

- ³⁰ Tako se, prema Ustavu, »tisućljetna nacionalna samobitnost i državna opstojnost hrvatskog naroda, među ostalim, očitovala i u: »uspostavi temelja državne suverenosti u razdoblju drugoga svjetskoga rata, izraženoj nasuprot proglašenju NDH (1941) u odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatska (1943), a potom u Ustavu Narodne Republike Hrvatske (1947) i poslije u ustavima Socijalističke Republike Hrvatske (1963-1990)«, »Izvorišne osnove Ustava Republike Hrvatske«, *Ustav Republike Hrvatske*, Zagreb 1992.
- ³¹ »Hrvatska i Izrael uspostavljaju diplomatske odnose«, *Večernji list* (Zagreb), 22. kolovoza 1997., 2.
- ³² Ivo BANAC, *Raspad Jugoslavije : eseji o nacionalizmu i nacionalnim sukobima*, Zagreb 2001., 126.
- ³³ Ivan ORŠANIĆ, *Vizija slobode*, [pr. Kazimir KATALINIĆ], 2. (skraćeno) izd., Chicago 1990., 104.
- ³⁴ Na referendumu održanom 19. svibnja 1991. postavljena su dva pitanja: 1.) »Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez s drugim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješenje državne krize u SFRJ)«, u prilog kojeg se izjasnilo 94,17% građana; 2.) »Jeste li za to da Republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi (prema prijedlogu Republike Srbije i SR Crne Gore)«, protiv kojeg se izjasnilo 91,97% građana. *Kronologija rata: u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (s naglaskom na stradanja Hrvata u BiH)*, [istražili i pripremili Miroslav Krmpotić, Ivo Tomljanović, Emil Makovička; urednik Miroslav Krmpotić], Zagreb 1998., 58.
- ³⁵ Iz tog se razloga neprestano i forsira teza o sukobu političkih elita koje se nisu mogle dogovoriti o budućnosti države. »Ova vlast nema hrabrosti za obračun s hadezeovskom korupcijom«, *Večernji list* (Zagreb) 15. siječnja 2001., 7.
- ³⁶ I. BANAC, *Raspad Jugoslavije*, 145.
- ³⁷ Isto, 145.
- ³⁸ Isto, 145. Iznošenje optužbe o »masovnom izbacivanju Srba s »važnih položaja u državnoj upravi i drugim javnim sektorima« bez argumenata, tj. brojaka, koji bi to potkrijepili može predstavljati tek nečije osobno mišljenje a nikako znanstveno utemeljeni fakt na kojem se mogu graditi neke suvisle teze ili izvlačiti dalekosežni zaključci. Tendenciozno je, osim toga, govoriti o nekom masovnom izbacivanju Srba s posla u spomenutim institucijama ako se istovremeno ne uzme u obzir nacionalni omjer zaposlenika u istima do 1990., u kojima su Srbi bili neravnomojerno visoko zastupljeni, kao i činjenica da dio tih Srba nije želio služiti »ustaškoj« vlasti zbog čega je sam napustio svoja radna mjesta kao i mjesto prebivališta.
- ³⁹ Isto, 123 i 126. Teza kako je razdoblje 1991. bilo razdoblje »opće represije nad Srbima u područjima pod hrvatskom vlašću« čemu bi kao dokaz imali služiti zločini počinjeni u Gospiću i Pakračkoj poljani, svjestan je pokušaj iskrivljivanja povijesnih činjenica s ciljem da se i hrvatska politika prikaže kao politika koja je počivala na etničkom čišćenju i tako izjednači s onom srpskom. Naime, osim što su spomenuta dva zločina predstavljala izuzetak a ne opću pojavu te kao takva ne mogu služiti kao dokaz o »općoj represiji« ti se zločini, isto tako, ne mogu izdvojiti iz konteksta 1991., razdoblja najžešće srpske agresije na Hrvat-

sku tijekom kojeg se Hrvatska borila za goli opstanak. Hrvatska je tijekom 1991. izgubila 1.500 vojnika, imala je 1.358 civilnih žrtava a trećina teritorija joj je bila okupirana i etnički očišćena. U tim je uvjetima bilo nemoguće spriječiti svaki pojedinačni pokušaj osvete koji su, srećom, ipak svedeni na realno najmanju moguću mjeru.

⁴⁰ Pritom se prešućuju činjenice kako su Srbi u Hrvatskoj na raznim javnim proslavama i mitinzima — od proslave Kosovske bitke u Kosovu kraj Knina 9. srpnja 1989. do zbora »Bratstva i jedinstva« na Petrovoj gori 4. ožujka 1990. — jasno dali do znanja kako oni zamišljaju budućnost Hrvatske («Ovo je Srbija», »Ubit ćemo Tuđmana«). I to sve prije prvih demokratskih izbora održanih 22. svibnja 1990. nakon kojih su se odmah proglasili svoju Srpsku autonomnu oblast Krajinu (1. srpnja) te njezinu nezavisnost od Hrvatske (19. prosinca).

⁴¹ I. BANAC, *Raspad Jugoslavije*, 141

⁴² Isto, 145.

⁴³ *Nacional* (Zagreb), br. 284., 24. travnja 2001., 4

⁴⁴ Istovremeno JNA je koncentrirala četiri mehanizirane brigade na istočnoj granici Hrvatske i spremna je »odgovoriti na pokušaj hrvatskog juriša na vojarne«. Davor MARIJAN, *Smrt oklopne brigade : prilozi za istraživanje rata za Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu 1990.-1992.*, Zagreb-Sarajevo 2002., 218.

⁴⁵ Pritom se prelazi preko činjenice da su ofenzivu zaustavila kako pridošla srpska pojačanja, tako i nepovoljna situacija na istoku Hrvatske gdje se teškom mukom održavala crta obrane dok je istovremeno u skladistima HV-a nedostajalo i projektila-raketa za pojedina oruđa kao i protuoklopnih sredstava. D. MARIJAN, *Smrt oklopne brigade*, 218 — 220.

⁴⁶ »Ova vlast nema hrabrosti za obračun s hadezeovskom korupcijom«, *Večernji list* (Zagreb) 15. siječnja 2001., 7.

⁴⁷ I. BANAC, *Raspad Jugoslavije*, 124-125.

⁴⁸ D. MARIJAN, *Smrt oklopne brigade*, 29. »Zaboravlja« se pritom kako je taj »samoograničavajući rat« kojeg je Hrvatska vodila bio umnogome uvjetovan odnosom snaga na terenu i embargom na uvoz oružja kojeg je Hrvatskoj nametnula međunarodna zajednica i koji je *de facto* išao u prilog agresoru, tj. JNA tada jednoj od vodećih vojnih sila u Europi.

⁴⁹ I. BANAC, *Raspad Jugoslavije*, 129.

⁵⁰ Isto, 130.

⁵¹ *Izveštaj vojna operacija Oluja i poslije*, Hrvatski helsinški odbor, 8. travnja 1999., 8.

⁵² Isto, 8

⁵³ Ozren ŽUNEC, »Okučanski zaključci«, *Erasmus* 12 (1995.), 20.

⁵⁴ Osim ako kao službeni dokument nećemo uzeti poznatu salvetu P. Ashdowna, na kojoj je tobože polupijani predsjednik Tuđman nacrtao granicu podijele BiH, u stvari precrt karte iz NATO-va atlasa. Vidi: Miroslav TUĐMAN, *Priča o Paddyju Ashdownu i »Tuđmanovoj salveti«*, Zagreb 2002.

⁵⁵ I. BANAC, *Raspad Jugoslavije*, 124

⁵⁶ »Ova vlast nema hrabrosti za obračun s hadezeovskom korupcijom«, *Večernji list* (Zagreb) 15. siječnja 2001., 7.

⁵⁷ I. BANAC, *Raspad Jugoslavije*, 145.

⁵⁸ Isto, 128.

⁵⁹ Kako navodi D. Marijan: »Čini se da je ogromna većina uspjeha VRS postignuta upravo na oklopu i topništvu čemu protivnik nije dugo mogao

Ante Birin:
**Ideološke polotozacije i
 najnovija hrvatska
 historiografija
 (1989. - 2002.)**

parirati. U razmatranju borbi za Posavinu uočava se parcijalni pristup, koji prelazi preko činjenice da su istovremeno trajale borbe na južnom bojištu, da je dio operativnih snaga i dalje ostao razmješten oko područja koje su nadzirali pobunjeni hrvatski Srbi i da je u to vrijeme trajao veliki preustroj Hrvatske vojske u sklopu kojega se smanjivalo njezino brojno stanje za desetak pješačkih brigada» D. MARIJAN, »Rat u Bosni i Hercegovini ili nepodnošljiva lakoća »povjesničarenja«, *Nacionalna sigurnost i budućnost* 1 (2001.), 148.

⁶⁰ Tako je primjerice »u vrijeme najgorih razaranja Vukovara g. Izetbegović na sarajevskoj tv tvrdio kako nema razlike između srpske i hrvatske strane, kako je sve to zapravo promidžba, te hvalio lokalne sarajevske medije (tada još uglavnom pod srpskim nadzorom) koji su sve što se u Hrvatskoj događalo predstavljali kao »građanski rat«. Mladen ANČIĆ, *Tko je pogriješio u Bosni : na razdjelnici između povijesti i politike*, 2. dopunjeno i popravljeno izd.; Mostar 2001., 152.

⁶¹ M. ANČIĆ, *Tko je pogriješio u Bosni?*, 105. Za razliku od Hrvata Bošnjaci su i te kako imali razloga biti nezadovoljni. Kako »pri tadašnjem odnosu realnih snaga nije bilo nikakva izgleda da se teritorij pod nadzorom bošnjačko-muslimanskih vlasti proširi vraćanjem tamo odakle su ih srpske snage protjerale (...) jedini pravac na kojem se moglo računati na eventualni uspjeh ofenzivnih vojnih operacija i ujedno međunarodnu političku podršku takvim uspjesima bio onaj prema Hrvatima.«

⁶² D. MARIJAN, *Smrt oklopne brigade*, 226. Nasuprot tvrdnjama o tobožnjem sudjelovanju tri kompletne gardijske brigade u agresiji BiH, koje nisu ničim dokazane, D. Marijan navodi kako »broj pripadnika HV koji su sudjelovali u ratu s Muslimanima »teško da je ikada prešao brojku od 2000 vojnika u stalnom borbenom dodiru« a »s lakom brigadom se ne ide u agresiju i secesiju druge države a pogotovu se ne koristi razdjeljena na manje skupine i razbacana na širokom području od Mostara do Uskoplja.« Isto, 226.

⁶³ Florence HARTMANN, *Milošević : dijagonala ludaka*, Rijeka-Zagreb, 2002., 229.

⁶⁴ Slaven LETICA, *Strašni sud : kronika hrvatske apokalipse*, Zagreb 2001., 76.

⁶⁵ M. ANČIĆ, *Tko je pogriješio u Bosni?*, 157.

⁶⁶ »Revisionism« *Encyclopaedia Britannica* 2000.

⁶⁷ »Revisionism« *Microsoft Encarta Encyclopedia* 1999.

⁶⁸ Pierre VIDAL-NAQUET, »Theses on Revisionism« (<http://anti-rev.org/textes/VidalNaquet85a>).

⁶⁹ Brigitte BAILER-GALANDA: »Revisionism« (1) in Germany and Austria: the Evolution of a doctrine — development of »revisionism« since 1945 (<http://doew.at/information/mitarbeiter/beitraege/revisionism.html>).

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Ben S. AUSTIN: »Deniers in revisionists clothing« (<http://mtsu.edu/~baustin/revision/htm>).

⁷² Peter B. ELLIS, »Revisionism in Irish historical writing«.

⁷³ I. GOLSTEIN — S. GOLDSTEIN, *Holokaust u Zagrebu*, 596 — 618.

⁷⁴ Sve što autor pritom navodi o revizionizmu jest to kako je »danas u zapadnoevropskim zemljama i u SAD-u historiografski revizionizam mrtav« i kako je on »nakon relativno kratkotrajne prisutnosti, praktički istjeran iz medija, ozbiljnih izdavačkih kuća, iz škola i sa sveučilišta«. Isto, 596.

⁷⁵ Isto, 597.

Ante Birin:
**Ideološke polotozacije i
najnovija hrvatska
historiografija
(1989. - 2002.)**

⁷⁶ Isto, 600.

⁷⁷ Isto, 610 — 618.

⁷⁸ Taj je povijesni revizionizam u Hrvatskoj dobio i alternativni sinonim u sintagmi »tudmanizacija historiografije«, nazvan tako prema F. Tuđmanu čiji je *magnum crimen* bio taj što se krajnje oprezno usudio konstatirati kako NDH »nije bila samo fašistička tvorevina, već i izraz stoljetnih težnji hrvatskoga naroda za samostalnom državom.« Isto, 597.

⁷⁹ Mirjana GROSS, *Suvremena historiografija : korijeni, postignuća, traganja*, Zagreb 1996., 381.

⁸⁰ Peter B. ELLIS, »Revisionism in Irish historical writing«.

⁸¹ Obzirom na hrvatsku historiografiju u kojoj je od pojma nacionalizma stvorena jedna krajnje negativna kategorija zanimljivo je vidjeti autorovo viđenje nacionalizma. Prema Ellisu nacionalizam »Za engleske uši, možda zbog njihovih imperijalističkih tradicija, nacionalizam priziva ideje šovinizma. No, u kontekstu korištenom u Irskoj on jednostavno znači politiku osiguravanja nacionalnih prava, traženje Irske da bude nezavisna nacija. On je branitelj slobode nacionalne zajednice od političke, gospodarske, socijalne i kulturne eksploatacije drugih nacija. On je moralno stajalište i to ono koje, prema mom mišljenju, ide ruku pod ruku sa socijalističkim viđenjem povijesti — za koju nacionalna i socijalna sloboda nisu dva različita i nepovezana pojma. Ona su dvije strane jednog velikog demokratskog načela, te je jedno necjelovito bez drugoga. Kako netko može imati »socijalnu slobodu« u državi u kojoj većinski narod drži onaj manjinski od vršenja prava da odlučuje u vlastitim poslovima? Takva situacija nije niti demokratska niti socijalistička.« Isto.

⁸² Bile su to knjige G. Fitzgeralda »Prema novoj Irskoj« i C. C. O'Briena »Irske države«, obje iz 1972.